

Simon Skov Fougst, Katja Neubert, Rune
Müller Kristensen, Rebekka Hegaard
Gabrielsson, Louise Molbæk og Christian
Christrup Kjeldsen

Danske elevers læse- kompetence i 4. klasse

Resultater af
PIRLS-undersøgelsen
2021

Simon Skov Fougst · Katja Neubert
Rune Müller Kristensen · Rebekka Hegaard Gabrielson
Louise Molbæk · Christian Christrup Kjeldsen

Danske elevers læsekompetence i 4. klasse

Resultater fra PIRLS 2021

Aarhus Universitetsforlag

Hovedresultater i PIRLS 2021

■ Danske 4.-klasseelever har i PIRLS 2021 en gennemsnitsscore på 539 point. Det er signifikant lavere end alle tidligere danske PIRLS-resultater.

■ Trods faldet placerer de danske elever sig i den øvre del blandt alle deltagere i PIRLS 2021 sammen med bl.a. de svenske og norske elever.

■ Fem landes elever scorer i gennemsnit signifikant højere end de danske i PIRLS 2021: Singapore, Hongkong, England, Finland og Polen.

■ Eleverne i de fleste deltagende lande og regioner i PIRLS 2021 er faldet signifikant i gennemsnitlig læsescore.

■ Det signifikante fald i Danmark er blandt de mindste af de signifikante fald internationalt.

■ Faldet i den danske gennemsnitlige læsescore hænger primært sammen med, at der er kommet flere svage læsere.

■ Spredningen i de danske 4.-klasseelevers læsescore er stigende, og afstanden mellem de svageste og dygtigste læsere er blevet større.

■ Næsten 25 procent af de danske 4.-klasseelever kan hverken fortolke, læse mellem linjerne eller læse kildekritisk.

■ Eleverne læser skønlitterære tekster bedre end informerende, og deres læsekompetence i informerende tekster er faldet signifikant siden 2016. Dette gælder til gengæld ikke for læsning af de skønlitterære tekster.

■ I Danmark læser piger i gennemsnit stadig signifikant bedre end drenge. Forskellen mellem pigers og drenges læsning i Danmark har været stabil i alle PIRLS-runder siden 2006. Forskellen mellem de svageste og de dygtigste læsere på tværs af køn er dog 20 gange større end kønsforskellen.

■ Danske 4.-klasseelever læser i 2021 mindre hyppigt i fritiden end i PIRLS 2016. Den tid, eleverne bruger på at læse, når de læser, er dog uændret. Elever med den laveste læsescore er dem, der bruger mindst tid på at læse, og som stort set aldrig læser for at opleve.

■ Siden PIRLS 2011, hvor de danske 4.-klasseelever klarede sig bedst, er der kommet signifikant flere elever i gruppen, der læser under 30 minutter om dagen.

■ Danske elevers læseglæde er faldet signifikant siden 2016, og det gælder især pigerne. De elever, der ikke kan lide at læse, har den laveste gennemsnitlige læsescore. Danmark og Norge er de to lande i hele undersøgelsen, der har færrest elever, som rigtig godt kan lide at læse.

■ Andelen af elever med stor tiltro til egen læseforståelse er i 2021 signifikant mindre end i 2016.

■ Der er positiv sammenhæng mellem ressourcer i hjemmet og elevernes gennemsnitlige læsescore.

■ Der er positiv sammenhæng mellem hhv. sprog talt i hjemmet, forældrenes læsevaner og elevens læsescore.

■ Flere elever føler sig trætte eller sultne i PIRLS 2021 end i 2016. Der er signifikant sammenhæng mellem elevernes følelse af træthed og sult og deres læsescore.

■ 7 procent af eleverne oplever at blive mobbet ugentligt. Oplevelsen af at blive mobbet hænger signifikant negativt sammen med elevernes gennemsnitlige læsescore.

■ Der er få skoler i Danmark med ordensproblemer, manglende tryghed og rå omgangstone. Der er signifikant sammenhæng mellem atmosfæren på skolen og elevernes gennemsnitlige læsescore.

OVERBLIK

PIRLS – en international læseundersøgelse

Kapitel 1 præsenterer PIRLS-undersøgelsen og giver indblik i, hvad den kan bruges til, og hvad den ikke kan bruges til.

■ PIRLS er en international, komparativ undersøgelse af 4.-klasseelevers læsekompetence. Med undersøgelsen kan vi sammenligne læsekompetencen for de deltagende landes elever her og nu og belyse udviklingen over tid.

■ Elevernes læsekompetence belyses med en række baggrundsfaktorer gennem spørgeskemaer til eleven, hjemmet, dansklæreren og skolelederen.

■ PIRLS undersøger elevernes læsning med henblik på to læseformål: *læse for at opleve* (skønlitterære tekster) og *læse for at lære* (informerende tekster).

■ Elevernes læsekompetence beskrives ud fra fire kompetenceniveauer: Meget højt, Højt, Middel og Lavt.

■ PIRLS 2021 markerer overgangen til en digital undersøgelse, dPIRLS, hvor ca. halvdelen af de deltagende lande og regioner har gennemført undersøgelsen digitalt, herunder Danmark og de øvrige nordiske lande. Den anden halvdel gennemførte på papir, pPIRLS.

■ Coronapandemien betød, at landene og regionerne måtte udføre undersøgelsen i tre forskellige gennemførelser på forskellige tidspunkter: som planlagt i foråret 2021, udskudt i efteråret 2021 og forsinket i foråret 2022. Danmark og de øvrige nordiske lande deltog i den planlagte gennemførelse i foråret 2021.

OVERBLIK

Danske hovedresultater

Kapitel 2 præsenterer hovedresultaterne af PIRLS 2021 med fokus på Danmark i et internationalt perspektiv.

■ Danske 4.-klasseelever har i PIRLS 2021 en gennemsnitsscore på 539 point. Resultatet er signifikant lavere end i alle tidligere PIRLS-undersøgelser.

■ Trods faldet placerer de danske elever sig i den øvre del blandt alle deltagere sammen med bl.a. eleverne i Sverige og Norge. Fem landes elever scorer i gennemsnit signifikant højere end de danske: Singapore, Hongkong, England, Finland og Polen.

■ Eleverne i de fleste deltagende lande og regioner, som også deltog i 2016, er faldet signifikant i gennemsnitsscore, herunder alle de nordiske lande.

■ De danske elevers fald i gennemsnitlig læsescore er blandt de laveste af de signifikante fald internationalt.

■ Det danske fald kan især forklares ved, at der er kommet signifikant flere svage læsere (kompetenceniveau 1 og under), især blandt drengene.

■ Spredningen i de danske 4.-klasseelevers læsescore er stigende, og afstanden mellem de svageste og dygtigste læsere er signifikant større i 2021 end i 2016 og 2011.

■ I Danmark læser piger i gennemsnit stadig signifikant bedre end drenge, og især andelen af de svageste drenge er stigende. Den gennemsnitlige kønsforskel er dog 20 gange mindre end forskellen mellem de svageste og de dygtigste læsere på tværs af køn. Forskellen mellem pigers og drenges læsning i Danmark har været stabil i alle PIRLS-runder siden 2006.

■ Eleverne læser skønlitterære tekster bedre end informerende, og deres læsekompetence i informerende tekster er faldet signifikant siden 2016. Dette gælder til gengæld ikke for læsning af de skønlitterære tekster.

■ Der er signifikant sammenhæng mellem elevernes gennemsnitlige læsescore, og om og hvor hyppigt der tales dansk i hjemmet.

OVERBLIK

Elevernes hjem

Kapitel 3 skildrer hjemmets betydning for elevernes læsekompetence med inddragelse af data fra både elevspørgeskemaet og spørgeskemaet til hjemmet. Derved tegner vi et billede af baggrunden for elevernes læsning.

- Eleverne læser sjældnere i fritiden, men den tid, de bruger, når de læser, er uændret.
- Elever med den laveste gennemsnitlige læsescore læser sjældnest og bruger mindst tid på at læse i fritiden.
- Danmark og Norge er de to lande, som har absolut færrest elever, som rigtig godt kan lide at læse. Andelen af elever, der rigtig godt kan lide at læse, er i Danmark faldet signifikant fra 2016 til 2021. Der er positiv sammenhæng mellem elevernes læseglæde og deres læsekompetence.
- Andelen af elever, som har stor tiltro til egen læseforståelse, er faldet siden 2016. Elever med større tiltro til egen læseforståelse læser oftere for at opleve (skønlitteratur).
- Der er positiv sammenhæng mellem forældrenes læsning og elevernes gennemsnitsscore i læsning. Det gælder både den tid, forældrene bruger på at læse derhjemme, og deres læseglæde.
- Der er positiv sammenhæng mellem hyppigheden af tidlige skriftsprogsstimulerende aktiviteter i hjemmet og elevernes gennemsnitlige læsescore. Forældrenes vurdering af deres barns tidlige skriftsproglige færdigheder er ikke forskellig fra 2016.
- Der er positiv sammenhæng mellem ressourcer i hjemmet (antal bøger i hjemmet, forældrenes uddannelse og beskæftigelse mv.) og elevernes gennemsnitlige læsescore. Der ses et fald i antal bøger i hjemmet sammenlignet med 2016.
- Der er positiv sammenhæng mellem sprog talt i hjemmet – dvs. om og hvor ofte der tales dansk derhjemme – og elevens gennemsnitlige læsescore.
- Elever, der ikke er født i Danmark, scorer signifikant lavere end elever født i Danmark. Sammenhængen mellem ikke at være født i Danmark og læsescoren er dog først synlig, hvis barnet var mere end tre år ved ankomst til Danmark.

OVERBLIK

Undervisning og skolen

Kapitel 4 fokuserer på undervisningens og skolens betydning for elevernes læsekompetence på baggrund af data fra spørgeskemaer til elevernes dansklærere og til skolelederen. Dermed belyser kapitlet, hvilken betydning læseundervisningen og skolens rammer har for elevernes læsekompetence.

- Lærerne underviser ofte i basale læsefærdigheder. Der er ingen systematisk sammenhæng mellem hyppigheden af bestemte undervisningsaktiviteter og elevernes gennemsnitlige læsescore.
- Der er positiv sammenhæng mellem lærernes forventninger til den tid, eleverne bruger på læselektier, og elevernes gennemsnitlige læsescore.
- Lærernes tilfredshed med deres arbejde er højere i PIRLS 2021 end i PIRLS 2016.
- Langt de fleste dansklærere læser for deres fornøjelses skyld. Elevernes gennemsnitlige læsescore er lavest, når dansklæreren aldrig læser for fornøjelsens skyld.
- Elever med den højeste gennemsnitsscore i læsning har i gennemsnit et stærkt tilhørsforhold til deres skole.
- 6 procent af eleverne oplever at blive mobbet ugentligt. Oplevelsen af at blive mobbet hænger signifikant negativt sammen med elevernes læsescore.
- Flere elever føler sig trætte eller sultne i PIRLS 2021 end i 2016. Der er signifikant negativ sammenhæng mellem elevernes følelse af træthed og sult og deres læsescore.
- Skoleledernes fokus på faglig succes er stigende sammenlignet med 2016.
- Der er få skoler i Danmark med ordens- og tryghedsproblemer og rå omgangstone. Der er signifikant sammenhæng mellem atmosfæren på skolerne og elevernes læsescore.

OVERBLIK

Design og metode

Kapitel 5 giver et overblik over PIRLS-undersøgelsens design og metode.

- Udvælgelse af deltagende skoler og klasser foregår gennem et *totrins-stratificeret klynge-samplingdesign*.
- Den samlede eksklusionsrate, dvs. skoler eller elever, der fritages for at deltage i PIRLS 2021, ligger i Danmark på 9,1 procent. Det er over grænsen på 5 procent, som IEA har sat. Derfor har Danmark en anmærkning.
- Eksklusionsraten er nedbragt signifikant siden 2016, men i alt er det lige over 11 procent af eleverne i skoleudtrækket, der ikke deltog i PIRLS 2021. Det er en udfordring for undersøgelsens repræsentativitet.
- Der indgår spørgeskemaer til elever, forældre, dansklærere og skoleledere til afdækning af relevante baggrundsfaktorer.
- I forbindelse med de indledende beregninger af de samlede data i efteråret 2022 konstaterede IEA en ikke uvæsentlig *modeeffekt* mellem spørgsmål til læseteksterne i pPIRLS og dPIRLS, dvs. at der var forskel på, hvordan samme opgaver virkede på tværs af de to testformater. Dette var en medvirkende årsag til, at offentliggørelsen blev udskudt til maj 2023.
- Elevdygtigheden estimeres i PIRLS 2021 via *population-based linking*.
- Kapitlet giver overblik over, hvilke lande og regioner der deltog i PIRLS 2021, ligesom der gives overblik over, hvilke lande og regioner der har deltaget i alle fem runder af PIRLS – 2001, 2006, 2011, 2016 og 2021.

Danske 4.-klasseelevers læsekompetence har aldrig været lavere. Det viser resultaterne af *Progress in International Reading Literacy Study* (PIRLS) fra 2021. Der er flere elever, der har svært ved at læse, og for de svageste læsere er det endnu sværere end tidligere. Andelen af dygtige læsere er den samme som i tidligere undersøgelser, men næsten 25 procent af de danske 4.-klasseelever kan hverken fortolke, læse mellem linjerne eller læse kildekritisk.

Samtidig er elevernes læseglæde faldet, og Danmark er – sammen med Norge – det land i hele undersøgelsen, som har færrest elever, der rigtig godt kan lide at læse. Flere elever har lav tiltro til deres egen læseforståelse, og både eleverne og deres forældre læser sjældnere i deres fritid.

Danske elevers læsekompetence i 4. klasse præsenterer resultaterne af PIRLS 2021-undersøgelsen og fortæller om undersøgelsens baggrund og formål samt om udviklingen i elevernes læsekompetence fra 2006 og til i dag. Resultaterne peger på, at der fortsat er brug for en fælles indsats for at styrke elevernes læsning i skole og i fritid.

